

LUND UNIVERSITY

Från censur till tryckfrihet; Frankrike i samlingarna; Utställningsverksamheten i KB

Nordin, Jonas

Published in:
Kungliga biblioteket i ord och bild

2018

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Nordin, J. (2018). Från censur till tryckfrihet; Frankrike i samlingarna; Utställningsverksamheten i KB. I I. Svensson (Red.), *Kungliga biblioteket i ord och bild* (s. 109–111, 113–116, 327–333). (Acta Bibliothecæ regiæ Stockholmiensis; Vol. 89). Kungliga biblioteket. <http://libris.kb.se/bib/t35rq7zwr8q5djmc>

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY-NC-ND

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

*Covrses de testes et de bagve, faites par le roy et par les princes
et seigneurs de sa covr, en l'année M. DC. LXII. Signum RAR 181
D 221 Atl.fol.*

Frankrike i samlingarna

Kungliga bibliotekets äldre utländska samlingar avspeglar historiska kulturströmningar och politiska förbindelser. Somliga språk, länder och kulturkretsar är därför bättre företrädade än andra. Latin och tyska är de stora språken från boktryckets äldsta tid. De användes av alla lärda i Nordeuropa under 1500- och 1600-talet och båda kan på sitt sätt betraktas som inhemska språk i Sverige. Dansk och engelsk litteratur finns av historiska skäl däremot inte i den omfattning man kanske förväntar sig.

Det stora föredömet i Europa med avseende på smak och förfining hade fram till 1600-talet varit Italien, men från Ludvig XIV:s regeringstid och fram till romantiken kom Frankrike att inta en helt dominerande ställning. Ibland omtalas det franska 1600-talet som *le grand siècle*, det stora seklet. Samtidens diktare Corneille, Racine, Molière med flera menades inte bara vara i paritet med antikens storheter, de ansågs rentav överträffa dem. Detsamma gällde byggnadsverk som Louvren och Invalidhotellet i Paris, vetenskapsmän som Pascal och Descartes och konstnärer som Le Brun och Coysevox. Frankrike blev den stora förebild som andra kulturnationer ville efterlikna och mäta sig med.

Den franska litteraturens betydelse illustreras kvantitativt i Kungliga bibliotekets magasin. I de ämnesordnade samlingarna omfattar den franska skönlitteraturen tryckt mellan 1700 och 1955 sammanlagt 350 hyllmeter. Det är mer än den tyska och engelska litteraturen tillsammans, som upptar 180 respektive 150 hyllmeter för samma period. I den mån man läste grekiska och romerska klassiker eller Cervantes, Shakespeare och *Gullivers resor* i 1700-talets

bildade kretsar så gjorde man det företrädesvis i fransk översättning. Politikern, hovmannen och konstmecenaten Carl Gustaf Tessin (1695–1770) föredrog liksom många andra att skriva på franska hellre än på modersmålet: ‘Jag har fler förebilder på franska. Jag är alldeles för lat för att bryta ny mark, jag skulle i svenskan behöva forma nya meningar och kanske skapa nya ord.’

Tessins boksamling utgör i dag en viktig del av KB:s bestånd av äldre fransk litteratur. Stora delar hade han ärvt av sin far, slottsarkitekten Nicodemus Tessin d.y., andra hade han köpt på bokauktioner under tiden som ambassadör i Paris 1739–1742. Böckerna är lätta att identifiera, dels genom Carl Gustafs pärmexlibris (som även anbringats på faderns böcker), dels genom den typiska placeringskod som skrivits in på försättsbladet. Hans bibliotek fördelade sig huvudsakligen på fem områden: skönlitteratur, reseskildringar, historia, sköna konster och naturalhistoria. Framför allt utmärker sig den stora mängden planschverk i storformat. Inom facket ‘Skön konst’ med underavdelningar, är de tessinska provenienserna åtskilliga och när de ställs vid sidan av de kungliga boksamlingarna från Rosersberg och Drottningholm med flera ställen är det få franska praktverk kring 1600- och 1700-talets hovceremoniel, bygghus och konst som saknas. Som exempel kan nämnas Charles Perraults skildring i text och bild av Ludvig XIV:s karusell i Paris 1662, *Covrses de testes et de bagve, faites par le roy*, liksom beskrivningarna av samme kungs grandiosa *fêtes galantes* vid Versailles 1664, 1668 och 1674. Alla tidens stora franska gravörer är representerade: Israël Silvestre, Sébastien Leclerc, Jean och Pierre Le Pautre, Pierre Drevet, Antoine Coypel, Robert Nanteuil, familjen Perelle och många fler.

De privata boksamlingar som genom köp och donationer tillfallit Kungliga biblioteket har varit omistliga för att stärka bestån-

det av utländsk litteratur. Bland de privatpersoner som bidragit med enskilda dyrgripar eller större mängder böcker kan nämnas Magnus Gabriel De la Gardie (1622–1686), Sten Bielke (1624–1684), Gustaf Rålamb (1675–1750) och Adam Horn (1717–1778). I deras bibliotek intog den franska litteraturen en särställning. Bland de senaste viktiga förvärven finns biblioteket från Säbylund i Närke, 4 116 volymer hopsamlade av Claes de Frietzcky (1727–1803). Trots att han var ledande mössa och politiskt och ekonomiskt lutade åt Storbritannien innehåller hans bibliotek framför allt fransk litteratur och historia med särskild tonvikt på den franska revolutionen.

Vid sidan av de privata provenienserna har, som antytts, kungarnas handbibliotek haft stor betydelse för att berika de franska samlingarna. Den första Bernadotten, Karl XIV Johan, läste endast franska, men hans böcker förvaras till största delen på Stockholms slott. Från sonen Oscar I kommer däremot en stor samling franska teaterpjäser. Efter sammanslagning med Tessins teatersamling tar de upp omkring 30 hyllmeter. Rosersbergs bibliotek, hopsamlat av Karl XIII, innehåller många exklusiva franska planschverk, som avslöjar ett intresse för topografi och arkitektur. Viktigare ändå är Drottningholmsbiblioteket, som kom till Kungliga biblioteket 1867, framför allt med böcker efter Lovisa Ulrika (i ljusbrunt kalvskinn) och Gustav III (i klarröd marokäng). Här återfinns alla de stora franska författarna från Montaigne till Rousseau, naturligtvis den stora franska encyklopedin och många andra praktverk. Till de intressanta kungliga föräringarna hör Dresden-utgåvan 1748 av Voltaires samlade verk med författarens egenhändiga bitvis utförliga rättelser.

En särskild ställning intar den bayerske upplysningsmannen Friedrich Melchior Grimms (1723–1807) *Correspondance littéraire, philosophique et critique*. Det var ett handskrivet nyhetsbrev som

nådde en mycket exklusiv krets av läsare i 1700-talets Europa. På listan över abonnenter återfanns många av Europas kungar och drottningar, däribland Lovisa Ulrika och Gustav III. Eftersom det var handskrivet undgick Grimms nyhetsbrev den vanliga censuren och han kunde uttala sig med ovanlig frispråkighet i tidens stora frågor. I Kungliga biblioteket finns en omfattande om än ej helt komplett brevsvit från 1760–1791, de första nio åren fint bundna i Lovisa Ulrikas kalvskinnsband med Sveriges och Preussens vapen som pärmexlibris.

Slutligen ska nämnas den värdefulla bildsamlingen *Chalco-graphie du Louvre*. År 1797, under Direktoratet, sammanfördes gravyrbeståndet från bland annat den franska konstakademien och de tidigare kungliga samlingarna till det nyinrättade nationella konstmuseet i Paris. Med hjälp av gravyrplåtarna producerades referenssamlingar ordnade efter ämne och upphovsman av de stora franska bildverken (och flera italienska) från föregående århundraden. Kungliga biblioteket har 85 volymer i praktfull elefantfolio producerade under 1800-talets första hälft, vilka tillsammans innehåller mer än 4500 blad. Här återfinns alla de redan nämnda festböckerna från Ludvig XIV:s tid, Ludvig XV:s kröning återgiven av Charles-Nicolas Cochin och Ludvig XVI:s av Jean-Michel Moreau, Sébastien Pontault de Beaulieus militär-topografiska bilder från 1600-talet, Denis Dodarts *Histoire des plantes* från 1670-talet, Turgots Pariskarta från 1734 och många andra värdefulla bildsviter. Om biblioteket saknar något arbete i originalupplaga finns gravyrerna lätt tillgängliga i detta viktiga samlingsverk. En del planschverk från Napoleontiden är för övrigt att betrakta som förstautgåvor emedan dessa propagandabilder aldrig hann mångfaldigas innan det kortlivade första kejsardömet gått i graven.

JONAS NORDIN

Friedrich Melchior Grimms handskrivna nyhetsbrev Correspondance littéraire, philosophique et critique. Signum HS Vu 29.